

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 95 סבת תשע"ה

העלון מוקדש לעילוי נשמת שמואל בן מרים שלום ז"ל ע"י הרב שאול שלום הי"ו

פרשת ויגש

ובטעם הענין הביא הפרדס יוסף בשם הרבי מאוסטרובצה זצ"ל, שכל הדורות הם כשלשלת ארוכה, והבנים יורשים את טבע האבות דור אחר דור מאדם הראשון. והנה לאדם הראשון לא היו אב ואם, כי נברא מהאדמה, ולכך לא הוטבעה בו מסירות הנפש למען ההורים, וממילא לא הושרשה מידה זו בדורות הבאים. אך לעומת זאת היו לו בנים אשר אהבם וריחם עליהם כרחם אב על בנים, ולכן נשתרשה מידה זו בדורות הבאים. והוסיף עוד, כי על פי זה יובן מדוע נצטוו הבנים על כיבוד אב ואם בג' מקומות בתורה, לעומת ההורים שלא נצטוו בתורה לכלכל ולפרנס את בניהם. כי ענין גידול הבנים ואהבתם חקוק בנפש האדם עוד מטבעו של אדם הראשון, וממילא פשוט שיעשו כן, ואין צורך לצוות על כך. אך מאידך גיסא אין זה טבוע בנפש האדם להתמסר להוריו, ועל כן ישנו ציווי מיוחד בעשרת הדברות על כיבוד הורים.

וב'שער האותיות' לשל"ה הקד' (אות ד') כתב "שמעתי אומרים בדרך הלצה, שכשבא יעקב למצרים להיות סמוך על שולחן בנו, אמר "אמותה הפעם", כלומר, שהוא בעיני קשה כמוות להיות סמוך על שלחנו של אחר אף שהוא בני. אמרו במשל הדיוט, אב אחד מפרנס עשרה בניו באהבה וברצון, ועשרה בנים לא מפרנסים באהבה וברצון אב אחד. וכעין זה כתב הפלא יועץ (ערך קרובים), 'אב המפרנס עשרה בנים, שוחק האב ושוחקים הבנים. עשרה בנים המפרנסים לאב, בוכה האב ובוכים הבנים'.

מדוע לא שלח יוסף מכתב לאביו ?

"אני יוסף העוד אבי חי" (מה, ג)

נדמה שהתמיהה הגדולה ביותר בכל הפרשיות שעוסקות ביוסף הצדיק, היא השאלה מדוע כשמלך בארץ מצרים לא בא לבקר את אביו, וכן מדוע לא שלח לו מכתב להודיעו שהוא חי.

והנה, רש"י פירש שמה שאמר יהודה "ואחיו מת, ויותר הוא לבדו לאמו", היינו ש"מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו. אמר אם אומר לו שהוא קיים, יאמר הביאוהו אצלי". וקשה, וכי יזכיר הכתוב דבר שקר. אמנם המשך חכמה כתב, שהיה פשוט וברור ליהודה ולשאר האחים שיוסף מת, שכן ביודעם את גודל הקשר והאהבה של יעקב ויוסף, אמרו שלא יתכן שיוסף חי ואינו שולח מכתב לאביו.

אלא שיש לדחות דבריו, שהרי חלק ממטרת בואם של האחים למצרים היתה כדי לחפש את יוסף, וכמו שנאמר (לעיל מב, יג) "והאחד איננו", ופירש"י שאחי יוסף אמרו לו ש"בשביל אותו אחד שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו. ואמר להם יוסף, אילו מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה, תפדוהו? אמרו לו, הן. אמר להם, ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו? אמרו לו, לכך באנו, להרוג או ליהרגו", ומוכח שבאו לחפש את יוסף, והיו מוכנים למסור נפשם על כך. ובדאי שאם היה פשוט להם שאינו חי לא היו טורחים לחפשו.

ואם כנים דברינו, הרי שהאחים הבינו שאין ראייה שיוסף מת מכך שלא שלח מכתב לאביו, ועל כרחק שידעו שיש סיבה אחרת לזה, ודבר זה אומר דרשני.

ומצאתי מרגניתא טבא בפירוש רבי יוסף בכור שור (כאן, ולעיל לו, כו), שבשעת המכירה אסרו האחים על יוסף בשבועה שלא להגיד לאף אדם מנין הוא, כדי שלא תגיע השמועה לאזני יעקב שבניו מכרו את יוסף. וכן השביעוהו שלא יחזור לביתו של יעקב, ולא יתגלה לאביו, ולא יודיע לו שהוא חי, ושמכרוהו. ויוסף הסכים להישבע על כל זאת כדי שלא ירהגוהו.

יהודה סבר שיוסף הוא מזרעו של ...

"ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני" (מד, יח)

במדרשים ובמפרשי המקרא נתחבטו בהסבר דברי יהודה "בי אדוני". ורש"י לעיל (מג, כ) פירש שהוא לשון תחנונים.

והנה נאמר בפרשת וישלח (לב, ה) "עם לבן גרתי ואחר עד עתה", ופירש"י "לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני הוה גביר לאחייך, שהרי לא נתקיימה בני". ולכאורה, תיבת "בני" מיותרת, והיה די לומר "שהרי לא נתקיימה"? ובעלון לפי וישלח הבאנו את דברי ר' ישעיה פיק בשם אחותו, שאם נוציא מתיבת "גביר" את אותיות "בני" ישארו אותיות "גר", וזהו שאמר יעקב לעשו, שאותיות "בני" שבתיבת "גביר" לא נתקיימו, ולא נותרתי אלא גר.

ומצאתי ב'ספר החיים' לר' פרג'אללה הסרוסי זצ"ל מטוניס שביאר בדרך זו את דברי יהודה. כי היות ומראהו של יוסף העיד שאיננו מצרי, סבר יהודה שהוא מזרעו של עשו. וזהו שאמר לו "בי אדני", והיינו שאמנם אבי היה גר בארץ ולא נתקיימו בו אותיות "בני" מתיבת "גביר", אך נתקיימו הם בי, ועלי נאמר "הוה גביר לאחייך" שאני אדון לעשו, והיות ואתה מזרעו של עשו יש לך להזהר מפני, שאני גביר ומלך עליך.

הבטחתי, אבל לא הבטחתי לקיים...

"כי כמוך כפרעה" (שם)

פירש"י "מה פרעה גזר ואינו מקיים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה כן, וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו". והקשו המפרשים, היכן מצינו שפרעה הבטיח הבטחה ולא קיימה?

ותירץ רבינו עובדיה מברטנורא, שפרעה גזר וחקק שלא יעלה עבד לגדולה במצרים, ולבסוף המליך את יוסף שהיה עבד. ועוד, שהבטיח ופרסם בכל הארצות שכל מי שיבוא לקנות מזון במצרים לא יאונה לו כל רע, ועתה באו האחים ונחשדו לחינם שהם מרגלים.

ובספר 'משכיל לדוד' לרבי דוד פארדו תירץ, על פי דברי הילקוט ראובני [שהובאו בעלון לפי מקץ] שפרעה הלביש ליוסף בגדי שש ופשתן כדי שלא יכשפוהו החרטומים, אך לבסוף התחרט על כך ושם בצוארו רביד זהב כדי לבטל את סגולת הבגדים והגנתם.

"בנים המפרנסים לאב, בוכה האב ובוכים הבנים"

"והיה כראותו כי אין הנער ומת" (מד, לא)

פירש"י, שיהודה אמר שיש חשש שיעקב ימות מגודל הצרה, כשיראה שבנימין איננו. ולכאורה הרי היו לבנימין עשרה בנים, ומדוע לא אמר יהודה שיש חשש שימותו הבנים כשיראו שאביהם איננו?

אלא, שהנה מסופר (ע"פ פרדס יוסף, כאן) על הרבי מוקצק זצ"ל, שפעם בא לפניו אדם זקן ומחוסר פרנסה, שהתלונן על בנו שהיו בעלי ממון ולא פירנסוהו כראוי, וזאת על אף שמסר נפשו בעד גידולם. והשיב לו הרב, שכבר בתורה מצינו שאין הבנים מצטערים ומרחמים על אביהם כפי שהאב מרחם עליהם. וכראיה לדבריו הביא את השאלה הנ"ל, שיהודה לא אמר שבני בנימין ימותו מגודל הצער על אביהם, ומוכח מזה שאין הבנים מצטערים כל כך בצרת אביהם, ורק האב דואג ומיצר על בניו.

חיזקיה בן מול בניטה ז"ל
שארל בן דונה מיארה ז"ל
נג'מה כוכבה בת דוד שלום ע"ה

אברהם בן רחל אריאל ז"ל
שלום בן אסתר אדרי ז"ל
שרה בת סעידה כהן ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה
אהרן בן יהוא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה
עביה בת סרה ע"ה

כיצד גילה בנימין לפני כולם ששליט מצרים הוא

יוסף אחיו ?

"ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (שם)

במדרש (ב"ר צג, ז) אמרו "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטן של שבטים היה ולא היה יכולים לעמוד בתוכחתו, שנא' ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה". והקשה **ה"פ תואר**, שהנה האחים נבהלו מפני בושתם שמכרו את יוסף, אך בנימין הרי לא השתתף במכירה, ואם כן מדוע נבהל מיוסף ולא דיבר עם אחיו שלא ראהו שנים רבות. ותירץ, שאין זה ראוי לדבר בפני גדולים ממנו. ועוד, שבנימין לא היה בשעה שיוסף התגלה לעבד, כי חבשוהו לעבד, והיה במקום אחר.

ונראה לי לתרץ באופן אחר, על פי דברי **ספר הישר**, שיוסף התגלה לבנימין כבר בסעודה שבה אכלו ושתו עמו אחיו, שכן אמרו שם "ויצו יוסף להביא לפניו את תמונת הכוכבים אשר בו ידע את כל העתידות. ויאמר לבנימין שמעתי כי העברים יודעים בכל חכמה, התוכל לדעת מאומה בזה? ויאמר בנימין, גם עבדך יודע בכל חכמה כאשר הורני אבי. ויאמר יוסף, הבט בזה הכלי והבן איפה נמצא אחיך יוסף במצרים. וירא בנימין בכלי ההוא את כוכבי שמים, ויתחכם ויבט בו לדעת איפה אחיו, ויחלק בנימין את כל ארץ מצרים לארבעה חלקים, וימצא את יוסף אחיו כי הוא היושב לפניו על הכסא. ויתמה בנימין מאד. ויאמר יוסף, מה ראית ועל מה תתמה? ויאמר, רואה אני בזה כי יוסף אחי יושב פה על הכסא. ויאמר אליו יוסף, **אני הוא יוסף אחיך**, אך לא תגלה הדבר אל אחיך. הנני שולח אותך עמך וילכו, וציויתי להשיב אתכם העירה ולקחתך מאיתם, והיה אם יתנו את נפשם וילחמו עליך, או אדע כי ניחמו על אשר עשו לי, ונודעתי אליהם. ואם יעזובוך, ולקחתי אותך וישבת איתי, ונלחמתי אותם וילכו להם ולא נודעתי אליהם". ולפי זה מבואר היטב מדוע בנימין לא דיבר עמו, היות ולא הופתע מהתגלותו של יוסף, בידועו כבר כי זהו יוסף אחיו.

באיזה יום בשבוע התגלה יוסף לאחיו ?

"ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך ובנימין בכה על צואריו" (מה, יד)

הקשה **החתם סופר**, שבמדרש (ב"ר צב, ד) מבואר שיוסף התגלה לאחיו בשבת, ואם כן כיצד בכו יוסף ובנימין והרי אסור לבכות בשבת [ובפרט שבמדרש שם אמרו שיוסף היה שומר שבת]. ולכאורה מוכח מכאן כדעת **הרמ"א** (סי' רפ"ח סע' ב') שכתב "מי שיש לו עונג אם יבכה כדי שילך הצער מלבו, מותר לבכות בשבת". ואף כאן בכו יוסף ובנימין כדי להקל על צערם. אמנם עדיין קשה לשיטת ה"ט"ז (ס"ק ב') שחולק על הרמ"א, ולדעתו אין להתיר אלא במי שבוכה מחמת דביקותו ואהבתו להשי"ת, ולא במי שמצטער ובוכה בשבת כדי להקל צער מעליו.

ותירץ **החתם סופר** על פי דברי **רש"י**, שיוסף ובנימין בכו על חורבן בתי המקדש והמשכן שיהיו נחלתם, ובכיה של שמחה היא, שישפוך השי"ת חמתו על עצים ואבנים, וכמו שדרשו (קדושין לא, ב) על הפסוק "מזמור לאסף", ובכי של שמחה מותר בשבת.

מה עשה עשו כששמע שיוסף מת ? וכיצד גבר

עליו יעקב כשהפך ה'קש' ל'שק' ול'ק"ש' ?

"ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חיי" (מה, כח)

במפרשים מצינו ביאורים רבים למילה "רב" שאמר כאן יעקב אבינו. ודבר נפלא מצאתי ב**פירושו בעלי התוספות**, ש"רב" הוא עשו, וכמו שנאמר (בראשית כה, כג) "ורב יעבוד צעיר". כי כאשר שמע עשו שיוסף מת והיה

רעה אכלתהו, שמח ביותר, כי אין הוא זורעו נופלים אלא בידי יוסף. ולכך אמר יעקב על עשו, "רב, עוד יוסף בני חיי", כלומר שעתה שנודע שבני חיי, תיפסק שמחתו של עשו הנקרא 'רב', כי שלהבתו של יוסף עדיין יוקדת ומאירה וממגרת את עשו ואלופיו.

ב. והנה נאמר (עובדיה א, יח) "והיה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה, ובית עשו לקש", ו**פירש"י** (בראשית ל, כה) שיוסף הוא 'שטנו של עשו', כי יעקב לבדו הוא אש, ואש בלי להבה אינה שולטת למרחוק, אך יוסף הוא להבה ששולטת למרחוק ושורפת את ה'קש' של עשו. וביאר ר' **מרדכי כהן** [מגורי האר"י ז"ל] ב'**שפתי כהן**' (בראשית לו, לד), שזו הסיבה שיעקב לבש שק במשך כל השנים שהתאבל על יוסף, כי כאשר ראה שיוסף איננו, וכבתה השלהבת המכלה את ה'קש' של עשו, ונותר הוא לבדו כאש שאין בכוחה לכלות את הקש, אחז ב"קש" והפכו ל"שק", עד שישב יוסף שטנו של עשו, ותכלה שלהבתו את הקש.

ור' **נתן שפירא** בעל ה'**מגלה עמוקות**' (פר' בהעלותך) ביאר בדרך זו את הנהגתו של יעקב שקרא קריאת שמע כשפגש את יוסף במצרים, כי ראשי תיבות 'קריאת שמע' הם 'ק"ש', כנגד בית עשו שיהפך לקש על ידי שלהבתו של יוסף. [והרחבנו עוד בזה בעלון 'רינונה של תורה' פר' וישב תשס"ט גליון 99].

מין הגרע"י – מה הבטיח ה'שאגת אריה' לבני

קהילת מין כשהגיע לכהן כרב בעירם ?

"ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך" (מו, ח)

הקשה **מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל**, שאין זו דרך ארץ לשאול כן, כי הזקנים לא אוהבים ששואלים אותם בני כמה הם... וכמו אדם העומד לפשוט רגל, שמחביא הוא את חשבונותיו...

וסיפר על ה'**סבא קדישא**' ר' **שלמה אלעזר אלפנדר** זצ"ל שהאריך ימים וחי 118 שנים, ותלמידי פורת יוסף ביקרוהו מדי פעם ורצו לברר את שנות חייו, כי כולם דיברו והפליגו במנין שנותיו. ומעשה היה באחד ששמו רבי יוסף בבליקי, ששמע שהרב אלפנדר סיפר שהוא זוכר את הלווייתו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, ושאל אותו 'בן כמה כבודו היה אז', והרב נמנע מלענות לו כדי שלא ידעו את מנין שנות חייו.

ואם כן מדוע פרעה שאל את יעקב כמה הם ימי שני חייו. ובפרט שבמילה 'כמה' יש זקף גדול, לומר שהגיש פרעה את שאלתו.

אלא שכידוע כשירד יעקב למצרים פסק הרעב, וכולם ידעו שזה בזכותו, ולכן כשראה פרעה שיעקב זקן כל כך חשש שמא ימות ויחזור הרעב, ולכך שאל אותו על מנין שנותיו. ויעקב שהבין את חששו של פרעה, השיב לו שהוא בן 130 שנה והינו צעיר עדיין באשר לא הגיע למנין שנות אביו יצחק שחי 180 שנה, ולכך אין לפרעה ממה לחשוש.

והוסיף רבינו, שבזה מסבירים מדוע הוסיף יעקב ואמר "מעט ורעים היו ימי שני חיי", על אף שפרעה שאל אותו רק אודות גילו. אלא שכיון שפרעה חשב מחמת מראהו שהוא זקן מופלג, לכך ענה לו שהוא עדיין צעיר אלא שנראה כישיש מחמת היסורין שעברו עליו.

ב. וסיפר **מרן**, על הגאון רבי **אריה לייב בעל ה'שאגת אריה'**, שפעם בא אל רבי **נתן אדלר** (רבו של החתם סופר), ובאותה שעה הגיע דוור והביא מכתב שנשלח לר' נתן אדלר מאת קהילת מין שבצרפת, שבו מבקשים הם ממנו לבוא ולכהן כרב בעירם. אך הרב אדלר לא חפץ לעזוב את בני קהילתו בפרנקפורט, והציע לשאגת אריה להתמנות לרב בקהילה זו.

ואכן, ר' אריה לייב הסכים, ושם פעמיו לעיר מין. כשהגיע לשם ערכו בני העיר קבלת פנים לכבודו ומינהו לרב עליהם. אלא שה'שאגת אריה' הבחין שיש להם מעט עגמת נפש מחמת גילו המופלג, וחששו שמא יפטר במהרה ולא יאריך ימים בשבתו בכסא הרבנות בעירם. הרב בראותו זאת הבין את חששם, והקריא בפניהם את דברי יעקב אבינו לפרעה, וביאר כנוצר לעיל, שאע"פ שיעקב נראה זקן היה זה מחמת הצער והיסורין שהיו מנת חלקו. ואז הבטיח להם שיהיה רב בעירם עוד עשרים שנה, וכך היה, שבבואו למין היה בן שבעים שנה, ונפטר למעלה מגיל תשעים.

האזינו לשיחות מוסר והשקפה, הידושים ופרפראות על הפרשה, מהרב ראובן גולן
ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001. ניתן להשיג השיעורים בעמדות 'קול הלשון' ובאתר

לעילוי נשמת יצחק עוואד בן חיסין ז"ל ע"י הגב' דינה עוודי תח' ♦ סעידה בת יעקב קעטבי ע"ה ♦ עליה בת סעדה זאנו ע"ה ♦ משה בן ה'לימה וסאלם גמליאל ז"ל

ישראל בן מאיר דב וינבך ז"ל
אסתר מהסולטן בת חנום רבין ע"ה
הרב חוואטו יצחק בן יהודה ז"ל

רחל בת חיים שרעבי ע"ה
שלום רפאל בן עפיה ירימי ז"ל
מרים בת יששכר כוכבי ע"ה

חנה בת ידידה אליהו ע"ה
ימנה בת סעדה אלפסי ע"ה
שמואל בן שלמה ובנת ואדעי ז"ל ע"ה